

Jiráček, Jiří

Předmluva

In: Jiráček, Jiří. *Adjektiva s internacionálními sufixálními morfy v současné ruštině v porovnání s češtinou*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1984, pp. 5-7

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121993>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PŘEDMLUVA

Pro současné vyspělé spisovné jazyky jsou vedle domácích slov charakteristická i tzv. slova mezinárodní, tj. taková, která se vyskytují aspoň ve třech neblízce příbuzných jazycích. Kultivovaný současný jazyk, zejména pak jeho odborný styl, se bez nich neobejde.

Mezinárodní slova se již v minulém století významně podílela na lexikálním sblížení slovanských jazyků; tato slova byla do nich přejímána jednak nezávisle přímo z jazyků neslovanských, jednak i prostřednictvím jiného slovanského jazyka, především ruštiny (srov. Horálek, 1962, s. 301).

Slova s internacionálními sufixy skýtají vděčné pole pro různá pozorování. Marchand (1953, s. 254) např. konstatuje, že se tvoření slov v současných evropských jazycích skládá obvykle ze dvou poměrně samostatných systémů — přesněji podsystémů —, k nimž patří všechny produktivní modely. Jeden z těchto podsystémů tvoří národní strukturu daného jazyka, druhý se však opírá o cizí, většinou novolatinskou bázi. K těmto závěrům dochází autor především na základě rozboru anglických odvozenin na *-ist*, *-ism*, *-istic* aj.

Internacionální sufixy fungují jakožto cizí derivační morfémy především v cizích slovech, spojují se povětšinou s cizími základy. Autonomnost cizích slov (a zejména jejich slovtvorné struktury) v lexikálním systému každého spisovného (kultivovaného) jazyka podtrhují ve své studii i Dokulil—Kučař (1977, s. 169). Vl. Šmilauer konstatuje, že přejatá slova tvoří v každém jazyce složku velmi významnou, přitom však nejednotnou a rychle se měnící (srov. *Výslovnost*, 1978, s. 13).

Jednou z premis marxisticky orientované jazykovědy je teze, že jazyk je spjat s pracovním procesem člověka a změny v tomto procesu vyvolávají stálou potřebu nových pojmenování pro nové jevy. Intenzivní rozvoj společenského, politického a ekonomického života posledních desetiletí a s ním související expanze informací se odráží i v každém jazyce. Nejsilněji se to ovšem projevuje v lexiku, které se permanentně regeneruje.

Významnou složkou slovní zásoby současných spisovných jazyků je ta část lexika, která je v podstatě společná mnoha kulturním jazykům a má charakter

mezinárodní. Přibývající intelektualizaci jazyka v současné epoše vědeckotechnické revoluce nabývají internacionální slova a zejména internacionální derivační morfémy stále více na svém významu. Je příznačné, že přední odborníci zabývající se tzv. neologií, tj. zkoumáním společenských potřeb, sociální motivací a vlastním jazykovým ztvárněním nových pojmenování, považují právě internacionalizaci za hlavní vývojovou tendenci rozvoje slovní zásoby (např. Bochmann, 1977).¹

Rychlému osvojování slov mezinárodního charakteru napomáhá i ta důležitá okolnost, že jsou většinou vytvořena z řeckých a latinských morfémů, které tvoří v každém vyspělém národním jazyce hojný, takřka nevyčerpitelný doplňkový zdroj pojmenovacích prostředků, zejména ovšem v odborném stylu.

Internacionální složka lexika národních jazyků je nesmírně důležitá pro zapojení života národní společnosti do kontextu mezinárodního a její prozkoumání je vskutku důležité a naléhavé. V rozporu s tím se však dosavadní vědecké popisy slovní zásoby jednotlivých jazyků zaměřují obvykle na lexikon domácího původu a ze slov cizích na ta, která se k ní již plně asimilovala; slova pocitovaná jako cizí zůstávají na okraji zkoumání. To platí plně i o té části slovní zásoby cizího původu, která má charakter výrazně internacionální.

Tato monografie, věnovaná analýze internacionálních sufixů adjektiv, by chtěla být po naší knižní publikaci o internacionálních sufixech substantiv v současné ruštině (Jiráček, 1971), na niž přímo navazuje, dalším příspěvkem k prozkoumání této dosud nedostatečně probádané oblasti.

Je pro mne milou povinností upřímně poděkovat jak vědeckému redaktoru doc. dr. Stanislavu Žažovi, CSc., tak obzvláště recenzentu dr. Miloši Dokulilovi, DrSc., za řadu cenných připomínek a také podnětů k řešení některých obtížných otázek. Za nejednu dobrou radu vděčím rovněž prof. dr. Romanu Mrázkovi, CSc. Můj upřímný dík patří i dr. Ljubov Lízalové za ochotně provedenou jazykovou revizi obsáhlého ruského resumé.

Grafická a technická stránka:

Ruský text je z technických důvodů přepisován do latinky, a to podle české transliterační normy. Pouze azbučné *x* důsledně transliterujeme, jak je to již dnes u prací tohoto druhu běžné, jako *x* (*xronikal'nyj, arxireakcionnyj*).

¹ Tak jsme např. zjistili, že v sešitu ruských neologismů jednoho čtvrtletí r. 1977 nazvaném *Novoje v ruskoj leksike. Slovarnyje materialy* — 77, Moskva 1980, který přináší výsledky úplné excerpcie deseti základních sovětských periodik za duben—červen 1977, je slov s počátečním písmenem *a-* celkem 91 a z nich není ani jedno domácího původu; převážná většina jsou pojmenování složená právě z internacionálních morfémů. Jen nepatrný zlomek tvoří slova neinternacionální dříve přejatá, užitá však nyní v novém významu, sr. *akula* ve spojení *belyje akuly*. Slov s počátečním písmenem *b-* je tam celkem 69, z nichž je 37 (tj. více než polovina) pojmenování s mezinárodními morfémy. — V podstatě nejinak je tomu i v množině ruských neologismů z února—května 1978 (*Novoje v ruskoj leksike. Slovarnyje materialy* — 78, M. 1981): Ze 124 pojmenování s počátečním písmenem *a-* jsou domácího původu jen čtyři slova, z nichž dvě jsou stará slova s novým významem. Valnou většinou jde opět o internacionalismy. Slov na *b-* je v této brožurě celkem 120, z nich cca 40, tj. třetina, jsou pojmenování s internacionálními morfémy.

Naše grafická transliterace se od české normy odborného přepisu azbuky liší ještě u písmene *з*, jež transliterujeme jako *è* (*èksterritorial'nyj*).

Jen zcela výjimečně, a to při souborné exemplifikaci z východoslovanských jazyků, bulharštiny, makedonštiny a srbocharvátštiny a dále v materiálové příloze v soupisech neologismů a ve slovním rejstříku, byla záměrně ponechána azbuka, aby grafické zobrazení lépe vyniklo.

Přízvuk je zpravidla označen jen tehdy, jde-li o rozlišení homografů (*reflékturnyj* :: *reflektórnyj*), nebo je-li přízvuk předmětem výkladu.

Bibliografická data v úplnosti najde čtenář vzadu v seznamu citované literatury a citovaných slovníků.

